

Italiassa kaikki on paremmin

Ranskaa pidetään taajaan huolehtoman lähteiden lukemisen, suurpiirteisten viittauskäytäntöjen ja separatististen kulttuuriteorioiden maana. Klišeet elävät, vaikka maan filosofianopetuksen tarkkailun *grand old man* Jean-Louis Poirier totesi syksyllä 2008 Ranskan opetusministeriölle kirjoittamassaan raportissa, että ranskalainen filosofianopetus edustaa rationalistista perinnettä, jossa arvossaan ovat kriittinen tarkastelu ja perusteluiden pitävyys.

Poirier'n mukaan on vain niin, että järkeisopin kateederilliset sovellukset ovat johtaneet katastrofaalisiin seurauksiin: filosofianopettajat ovat käyttäneet tiedon ja mielipiteen erottelua konstina sanoutua irti maailman menosta, ja Sokrateen historiallinen hahmo puolestaan on antanut heille mahdollisuuden esiintyä väärinymmärrettyinä marttyyreina. Abstrakti totuus on nostettu jalustalle ja historiallisuus suljettu visusti luokkahuoneen ulkopuolelle. Jos tämmöinen meno jatkuu, uumoili Poirier, ranskalainen filosofianopetus menee *den vägen*.

Lupaavampia näköaloja Poirier on esitellyt teoksessaan *Enseigner la philosophie: l'exemple italien* (Conférence 2011), jota Sophie Badie käsittelee *Le Mondessa* kesäkuun viimeisellä viikolla. Tautologisen pastan ja kehnon sosiologian lisäksi Ranskassa on ollut tapana päivitellä kaakkoisen naapurimaan aataminaikaista filosofianopetusta: Italiassa kun muka vain pöntätään nimiä ja vuosilukuja siinä missä Ranskassa kasvatetaan kriittisiä kansalaisia. Tosiasiassa klasinen lyseo muinaiskreikkoinen ja latinoineen on Italiassa edelleen suosittu, ja opetusministerinä 20-luvulla toiminut Giovanni Gentile aktuaalisine idealismeineen on jät-

tänyt jälkeensä fasismisympatioiden ohella hegeliläisen oivalluksen, jonka mukaan filosofiaa on tarkasteltava historian valossa.

Poirier'n näkemyksen mukaan Ranskan koulutusjärjestelmä on suosinut maailmasta erottautuvaa ajattelua, kun Italiassa taas on painotettu jatkuvuutta. Parasta jälkeä koulussa tuottaisi Poirier'n mielestä vasta kriittisen ja historiallisen lähestymistavan yhdistäminen. Suomessa luultavasti riittäisi alkajaisiksi, jos edes toista pystyttäisiin toteuttamaan.

Suu makeaksi, maha veteläksi

Collapse-aikakauskirjan heinäkuussa julkaistu VII volyymi oli omistettu ruualle. Toimittajien ja kirjoittajien tavoitteena oli löytää ruuanlaiton filosofinen merkitys gastronomisen diivailun takaa, ja pyrintö johti vähintäänkin kiinnostaviin verbaalisiin väliintuloihin. Richard Wrangham kirjoitti ruuan kypsennyksen välttämättömyydestä ihmiselle ja arveli, että kypsennetyin ruuan sisältämällä lisäenergialla on ollut evolutiivista merkitystä ihmisaivojen kasvuun. Eugene Thacker puolestaan eteni Athenagoras Ateenalaisen urauurtavista ylösnousemusspekulaatioista Georges Bataillen uskontoteorioihin ja esitti, että maailma on yhtä kypsennyksistä, jossa eläväkin ihminen on yhtä aikaa raato, lihaa matojen ruuaksi ja määrittämättä materiaa maailman syötäväksi. John Cochran taas kritisoi sekä molekyyliastro-nomiaa että *slow food* -liikettä siitä, että ne näennäisestä radikaaliudesta huolimatta edistävät kokaamisen ammattimaistumista yllyttämättä amatöörimäisiin kokeisiin, jotka saattaisivat kunnioittaa ruuanlaiton epäinhimillisten objektien ontologista asemaa pelkistämättä

niitä antroposentrisen herkkutalun esineiksi.

Kirjanmerkkimäisenä väliinlaittona mukana oli Emily Dickinsonin kirjeestä löytynyt kaakkuresepti vuodelta 1883. Ohjeessa on oma poeettisuutensa, ei vähiten ajatusviivojen ansiosta, joten suomennamme sen lukijoidemme iloksi tähän:

2 paunaa jauhoja –
 2 sokeria –
 2 voita –
 19 munaa –
 15 paunaa rusinoita –
 1 ½ herukoita –
 1 ½ sitruunaa –
 ½ tuoppia brandya –
 ½ – melassia –
 2 muskottia –
 5 teelusikallista
 mausteneilikoita – muskottikukkaa
 – kanelia –
 2 teelusikallista soodaa –
 Vatkaa voi ja sokeri yhteen –
 Lisää munat vatkaamatta – ja vatkaa
 seosta uudelleen –
 Paista 2 ½ tai kolme tuntia kakku-
 vuoassa, tai 5 tai 6 tuntia kasarissa,
 jos täysi.

Mandariineja ja moukkia

Film Commentissa (3/11) David Bordwell nostaa kissan pöydälle ja kysyy, miksi elokuva-alalla tutkijat ja filmihullut eivät tule toimeen keskenään. Arkkitehtuurissa, musiikissa tai muissa taiteissa moinen vastakkainasettelu ei tulisi kuuloonkaan.

Aloittaessaan jatko-opintojaan 1970-luvulla Bordwellin opiskelijakaverit pyyhkivät haitarinsa Bordwellin *Film Commentin* kirjoittamilla esseillä. Tässä hengenhaistelulle otollisessa ilmapiirissä eräskin seminaarikohortti sanoi hänen kirjoitelmiaan ”leffahöperrykseksi”. Monet

filmihullut taasen osoittivat ankaraa vihamielisyyttä kaikenlaista akateemisuutta kohtaan.

Vastakkainasettelun aika ei ole ohi. Filmihullujen teoksissa ja kirjoituksissa esiintyy tiuhaan tahtiin standardihokema hengiltä ikävyyttä tähtävistä akateemisesta jargonista ja usein myös vanha tuttumme, marxismin aave, joka kuljettaa oppineita kuin pässiä lieassa ja saa heidät jahtaamaan elokuvista ydinperheiden ja imperialismin vakioepäiltyjä.

Bordwellin mukaan jako kahteen alkoi suuren teorian (*Grand Theory*) ilmaantuessa humanistisiin tieteisiin 1960-luvulla. Tekijäpolitiikka (*auteurism*) ja kysymys elokuvan olemuksesta heivattiin paperikoriin ja semi-oottisen luupin (Christian Metz etunenässä) alle asetettiin ensin elokuva merkkijärjestelmänä ja sittemmin identiteettikysymyksenä. Oletukset mausta ja elokuvien arvottaminen kävivät todisteeksi epäkorrektista mielenlaadusta. Hieman ironisesti tosin arvottamiskysymykset löysivät tiensä myös suureen teoriaan. Vaikka ajatus kaikkivoivasta tekijästä hylättiinkin, tietty mestariohjaajien kaanon säilytti paikkansa kaapin päällä.

Bordwellin mukaan tietty riskitiinpölytys on kuitenkin mahdollista. Eräässäkkin cinefilin laatimassa elämäkerrassa on 70 sivun kirjallisuusluettelo, ja filmihullut voivat ohimennen puhua kausaalisuhteista tai renessanssin perspektiivioppien dominanssista jopa *Tähtien sota* -elokuvia tarkasteltaessa.

Bordwell ehdottaakin eräänlaista ”kolmatta tietä”, jonkinlaista synteesiä, jossa olisi enemmän kuin ripaus teoriaa ja tulkintaa sekä vähintään hyppysellinen elokuvan historiaa ja elokuvanteon käytäntöjen pohdintaa. ”Taide perustuu taitoon ja juuri taidon sekä cinefilin että akateemiset ovat unohtaneet.” Keksintö on siis jo ikuisuudesta tuttu: ”kultainen keskitie”, lääke joka vaivaan ja kolotukseen.

Afrikkalaisia amfiteattereita

Sveitsiläinen *Études de lettres* saapui tänä vuonna ensimmäistä kertaa päivänvaloon kirjanpaksuisena kaksoisnumerona. Revyyän pääteemana oli monitieteisesti puitu kysymys antiikin ajan speaktaakkeleista ja niiden esityspaikoista. Antropologi Michel E. Fuchsin ja arkeologi Benoît Dubossonin kokoamaan pakettiin osallistui yhtenä monien joukossa lausannelainen arkeologian doktorandi Adeline Pichot. Hän selostaa artikkelissaan, mitä tiedetään muinaisen Mauretaniaan show-skenestä.

Mauretania oli mauriheimon asuttama kuningaskunta Väli-meren rannikolla. Sitä ei siis pidä sekoittaa nykyiseen Mauritaniaan valtioon Atlantin rannikolla. Tuhottuaan Karthagon 146 eaa. Rooma otti koko pohjoisluoteisen Afrikan suojelukseensa: Egyptin länsinaapurista Kyrenaikasta länteen eli nykyisen läntisen Libyan alueella oli ensinnäkin karthagolaisten vanha valtamaa Prokonsulaarinen Afrikka. Edelleen nykyisen Tunisian kohdalla sijaitti Numidia, josta länteen levittäytyivät Caesarian Mauretania ja Tingitanan Mauretania. Jahka keisari Caligula murhautti viimeisen maurikuninkaan Ptolemaioksen 40 jaa., Mauretaniasta tuli muodollisestikin osa Rooman valtakuntaa. Tässä välissä maa asukkaineen oli jo ehtinyt muuttua kosolti.

Pichot'n asiana on selvittää, kuinka roomalaiset roomalaistivat alusmaansa. Hän ammentaa esimerkiksi roomankreikkalaiselta oppineelta Strabonilta (64/63 eaa.–24 jaa.), joka maantieteellisen suurteoksensa *Geographikan* III kirjassa kuvailee roomalaisten tapaa perustaa tiuhaan kaupunkeja ja levittää ”roomalaista elämänmuotoa” kauas emämaan ulkopuolelle. Urbaaniin valtakulttuuriin mukauttamisessa teatteri – ja ylipäänsä kaikenlainen

viihdyke *ludista* (kilvat ja näytännöt) *muneraan* (ihmisottelut) ja *venationesiin* (metsästyskamppailut) – osoitautui tehokkaaksi välineeksi. Kuten runoilija Ovidiuskin (43 eaa.–17/18 jaa.) kuvaa, näytelmät (*ludi scaenici*) alkoivat triumfiparaateista muistuttavalla kulkueella (*pompa*), jonka päätteeksi jumala(nkuva)t pääsivät katsomaan kunniaukseen esitettäviä kappaleita.

Myös siirtomaitten uudet alaimaiset muokattiin näillä repäisevännäköisillä valtiokultteilla roomalaisen uskonnon, ideologian ja hallitusvallan kannattajiksi tarvitsematta pahemmin pelätä heidän kerryttävän kaunaa ja kapinamieltä. Vaikutteet siirtyivät nopeasti vieraalta eliitiltä paikalliselle eliitille ja edelleen laajemmalle kaupunkiväestöön. Kun numidialaissyntyisestä, Roomassa kasvatetusta kuninkaanpojasta tuli 25 eaa. Caesarin ja Augustuksen turvin Mauretaniaan kuningas Juba II, hän pääsi maan pääkaupungissa, vanhalle foinikialaiselle kauppapaikalle perustetussa Caesariassa esittelemään uutta imperiaalista elämäntapaa. Leipää ja sirkushuveja olla piti.

Augustinus viittaa *Confessiones*nsä III kirjassa nuoruutensa kiihottaviin teatterinautintoihin 370-luvun Pohjois-Afrikassa. Nykyään muinaisen Mauretaniaan alueelta kuitenkin tunnetaan vain kuusi amfiteatteria ja kolme muuta teatterirakennusta. Suurin osa näistä sijaitsee Caesarian puolella, kun taas Tingitanan eli nykyisen Tangerin ympärille rakentuneesta valtakunnankolkasta on saatu kaivettua esiin paljon niukemmin muistomerkkejä. Pichot kuitenkin muistuttaa, ettei monikaan uskonut nykyisen Larachen tuntumassa sijainneen Lixuksen kaupungin kaivauksista löydettävän mitään todella merkittävää, kunnes sinnikäs ranskalainen arkeologi Michel Ponsich työryhmineen yhytti sieltä 1960-luvulla komean amfiteatterin. Toinen kaupunki, nykyisen Meknèsin lähellä sijaitseva Volubilis, on Pichot'n oma

ekskavaatiokohde. Siellä löydöt eivät ole vielä olleet yhtä näyttäviä, ”mutta alue on valtava, eivätkä tutkimukset ole lähelläkään loppuaan”.

Medikalisaatiosta

Pisassa 1981 perustettu filosofinen aikakauslehti *Teoria* ilmestyy neljästi vuodessa. Välineen perustajan, moraalifilosofian ja logiikan historian professorin Vittorio Sainatin kuoltua vetovastuu siirtyi etenkin hermeneutiikkaa tutkineelle ja Gadamerin oppilainakin huhkineelle Adriano Fabrisille (1958–), josta tuli Pisan moraalifilosofian professori 2001. Tämän vuoden ensimmäisen *Teorian* täyttää melkein kokonaan monialainen teemakokonaisuus ”Medikaalisen järjen kritiikki”.

Endokrinologi Simonetta Marucci paneutuu omassa osuudessaan lääkärintyön perusteisiin. Hän vastustaa ajatusmallia, jonka keskipisteessä on tiukan biologisesti määritelty sairaus ja sen sekä taudinaiheuttajien mekaaninen poistaminen. Maruccin mukaan kaiken ytimeen olisi nimittäin syytä hahmottaa kärsivä henkilö, potilas, jolle sairaus on ennen muuta sopusointuisen maailmasuhteen ja minuuskokemuksen menettämistä ja paraneminen fyysispsykkis-sosiaalisen harmonian eheytymistä. Lääkärien olisi muistettava, että sairaudet ovat luonnontieteellisten tutkimuskohteiden lisäksi ihmisten ainutlaatuisten elämänsis-torioiden vaiheita. Hoitamisessa ja lääkärintaidossa yksilön ’maailmasuhde’ ja ’olemassaolon merkitys’ pitää nostaa ensisijaisiksi seikoiksi, mikä muiden muassa Gadameriin viittaavan Maruccin sanoin tarkoittaa arvojen ja tosiasioiden välisen karkean erottelun hylkäämistä. Vasta sitten voidaan puhua ihmisarvoisesta hoidosta ja lääketieteen palaamisesta ”eettiseen ulottuvuuteensa”.

Marucci vetoaa terveyden laajan